

WIE, WAT, WAAR EN WANNEER ?

G

UILEN en zo

N

L

**Informatie over de uilen
in onze eigen omgeving:**

Het verzamelen van kennis over de uilen, beschermen van kerkuilen
en steenuilen en het plaatsen nestkasten ter ondersteuning.

Stichting

Werkgroep Groenbeheer Nootdorp - Leidschendam

Stichting WERKGROEP GROENBEHEER NOOTDORP-LEIDSCHENDAM

De St. WGNL is een vrijwilligersorganisatie die zich sinds 1987 bezig houdt met weidevogelbescherming, onderhoud van erf- en landschapsbeplanting in het buitengebied en zorgdraagt voor nest- en broedgelegenheid voor uilen.

De UILENWERKGROEP

De uilenwerkgroep van de St. WGNL ondersteunt sinds 1993 met name de kerkuil en de steenuil. Reden hiervoor is dat voor steenuil en de kerkuil als holenbroeder nauwelijks of geen natuurlijke nestgelegenheid beschikbaar is. Voor de overige uilensoorten ligt dit anders.

Foto's: Vogelbescherming, Beleef de Lente, Prov. Groningen, Alex Welle, Belterman (vv)

UILEN IN NEDERLAND

In Nederland komen zeven uilensoorten voor. In onze eigen omgeving kunnen we vijf van de zeven uilensoorten tegenkomen. Dat zijn de [Bosuil](#), [Kerkuil](#), [Ransuil](#), [Steenuil](#), en de [Velduil](#). De overige twee, de [Ruigpootuil](#) (Drenthe en Veluwe) en de [Oehoe](#) (Zuidoostelijke grensstreek met Duitsland) zullen we hier niet snel tegenkomen.

De ogen

Uilen staan bekend als nachtjagers. Toch jagen niet alle uilen uitsluitend in het donker. Kun je aan de ogen van een uil zien of hij alleen 's nachts, of overdag of in de schemering, jaagt?

Daar is een ezelsbruggetje voor: de oogkleur.

In Nederland komen uilen voor met donkere bruine ogen, oranje ogen en gele ogen. Uilen met donkere ogen (bosuil en kerkuil) zijn pure nachtjagers.

Soorten die oranje ogen hebben (oehoe en ransuil) jagen ook in de schemering, dus met zonsopgang of zonsondergang. Uilen met een gele iris (steenuil, velduil) zijn voor een groot deel ook overdag actief.

Je kunt dus over het algemeen zeggen: hoe lichter de ogen van de uil, hoe lichter het is op het tijdstip waarop hij jaagt. Maar in de natuur zijn altijd uitzonderingen. Zo heeft de ruigpootuil lichtgele/witte ogen, maar hij is bekend als uitgesproken nachtjager.

Vaak wordt dus aangenomen dat de oogkleur bij uilen iets te maken heeft met het gezichtsvermogen. Maar hier is geen bewijs voor.

Foto: Wil Abels

Bosuil (*Strix aluco*) Rode lijst: niet bedreigd.
Engels: Tawny Owl

Uiterlijk: De bosuil is een middelgrote relatief plompe uil van 37 tot 43 cm lang en heeft een spanwijdte van 80 tot 95 cm. De kleur van het verenkleed is variabel (grijs, donkerbruin en roestrood met hier en daar witte vlekken). De variant die in Europa voorkomt is grijsbruin en licht gevlekt/gestreept.

Hij heeft een grote gladde ronde kop. De gezichtssluier is meestal wat lichter, soms met enkele donkere concentrische ringen. De ogen zijn zwartbruin en de kruin is donker, afgezet met lichte banden ("wenkbrauwen"). Het vrouwtje weegt ca. 553 gr en is gemiddeld 110 gr zwaarder dan het mannetje.

Gedrag: Bosuilen jagen vrijwel alleen 's nachts. Overdag houden de vogels zich schuil in de holte van een boom. Soms worden ze overdag geplaagd door kleine vogels die hen proberen te verjagen.

Bosuilenpaartjes zijn zeer trouw en blijven dan ook hun hele leven bij elkaar. Pas als er een van de twee doodgaat, gaan ze op zoek naar een ander. Ook blijven ze hun hele leven in hetzelfde territorium.

Voorkomen: Bosuilen komen wijd verspreid voor in bossen, parken en tuinen, met voorkeur voor oud loofbos, evenals in open landschappen met knotwilgen of verspreide plukjes oud bos.

Broedtijd: Nesten vindt hij vooral in oude bomen, nestkasten, zolders en andere beschutte plaatsen.

De soort breidde zich vorige eeuw spectaculair uit. Vanaf ca. 1960 koloniseerde hij de Hollandse duinen en andere delen van West-Nederland. Na 1975 volgden gebieden waar de bossen aanvankelijk te jong waren voor deze holenbroeder, tenzij er nestkasten waren. Landelijk is de stand sinds 1990 min of meer stabiel.

Broedperiode is februari tot juni. Het vrouwtje broedt ca 29 dagen. Jongen verlaten na ca 30 dagen het nest als takkelingen en zijn echt vliegvaardig na 3 maanden.

Broedparen: 4500-5500 (1998-2000)

Aantal eieren: 2 tot 4, soms 6 eieren.

Aantal broedsels: 1 per jaar. In voedselarme voorjaren slaan veel paren het broeden over en leven ze teruggetrokken.

Buiten broedtijd: Bosuilen zijn extreme standvogels. Zelfs de jongen blijven doorgaans binnen 10 km van de geboorteplaats. Waarnemingen op grote afstand van de broedgebieden, zoals op de Waddeneilanden, zijn dan ook zeer zeldzaam.

Voedsel: Het voedsel is zeer gevarieerd. Deze uil eet voornamelijk muizen en andere kleine zoogdieren, maar bij afwezigheid daarvan (vooral in steden) eet de bosuil vooral vogels. Ook regenwormen, grote insecten, amfibieën, reptielen en zelfs vissen worden gegeten. De onverteerbare delen van zijn prooien worden in de vorm van braakballen uitgebraakt.

Winter/doortrek: vrij groot aantal, maar is uitgesproken standvogel.

Kerkuil (*Tyto alba*) Rode lijst: kwetsbaar.
Engels: Western Barn Owl

Uiterlijk: Kenmerkend is de hartvormige gezichtsluier van de kerkuil, met donkere rand. Deze varieert van helder wit tot bruinachtig wit. Dat hangt samen met in Europa voorkomende ondersoorten. De in Zuid-Europa en Engeland voorkomende ondersoort (*Tyto alba alba*) heeft een zuiver witte tot licht gevlekte onderzijde. In Nederland komt overwegend de ondersoort voor met een geelbruine en gespikkelde onderzijde (*Tyto alba guttata*).

De ogen zijn groot en donker en zitten aan de voorkant van de kop. De bovenzijde/rug is goudbruin en grijs gekleurd en de onderzijde wit tot geelbruin. Het verenpak is bedekt met kleine lichte en donkere stippen. Het vrouwtje kan met een lengte van 34-40 cm ca. 570 gram wegen. Het mannetje met zijn 32-38 cm weegt ca. 470 gram. Spanwijdte 80 – 95 cm.

Gedrag: Volwassen kerkuilen blijven gewoonlijk het gehele jaar in de naaste omgeving van de broedplaats. Tijdens strenge winters en perioden met weinig voedsel gaan kerkuilen noodgedwongen zwerven tot ver van de eigen broedplaatsen. Jaagt vroeg in de schemering en vooral 's-nachts in langzame zoekvlucht met ondiepe vleugelslagen laag boven het land. Ook vanaf lage zitposten.

Voorkomen: Kerkuilen komen als cultuurvolger voor bij boerderijen en schuren, halfopen tot open laaglandgebied, ook rond dorpen, bij landbouwgrond, grasland met heggen, houtwallen en rijen knotbomen.

Broedtijd: Nesten vinden ze in nestkasten en holle bomen, soms ook in nestkasten voor bosuilen. De jaarlijkse aantallen variëren enorm als gevolg van fluctuaties in het voedselaanbod - vooral veldmuizen - en sterfte.

De landelijke stand klapte begin jaren zestig in als gevolg van de strengste winter van de twintigste eeuw. Intensieve nestbescherming en series van zachte winters brachten de stand terug op het oorspronkelijke peil. Rond 2010 nestelden er in daljaren tenminste 1500 paren en in topjaren rond 3000.

Broedperiode: Eind maart tot begin mei. Soms vervolg in juli-augustus (2de broed). Het vrouwtje broedt 30-34 dagen. Vliegvlug na ca. 60 dagen.

Broedparen: 3200-3400 (2016). Topjaar was 2019.

Aantal eieren: Legt om de 2 tot 3 dagen een ei. Afhankelijk van het voedselaanbod 4 tot 7 eieren en in muizenrijke jaren soms wel tot 12 stuks.

Aantal broedsels: 1 á 2 broedsels per jaar. In gevangenschap en topjaren soms 3.

Buiten broedtijd: Volwassen kerkuilen blijven doorgaans het hele jaar bij de broedplaats. Jonge vogels zwerven uit over meestal 10-tallen km, maar soms ook tot in Zuidwest-Europa. Zie ook onder "gedrag".

Voedsel: Eet per dag 4 á 6 veldmuizen, ook spitsmuizen en woelmuizen. Slechts 2% vogels, amfibieën e.d.

Winter/doortrek: vrij klein aantal. Broedvogel - jaarrond aanwezig.

Ransuil (Asio otus) Rode lijst: kwetsbaar
Engels: Long-eared Owl

Uiterlijk: De ransuil is een middelgrote uil, 35 tot 40 cm lang met een spanwijdte van 85 tot 100 cm.

Hij is iets kleiner en oogt slanker dan de bosuil. Opvallend zijn met name de lange oorpluimen (geen echte oren) en de oranje-gele ogen. De bovenzijde van het verenkleed is roestgeel/bruin en gemarmerd met zwartbruine vlekken en strepen als 'boomschors'. De onderzijde is licht roestgeel met donkere lengtestrepen en fijne dwarsstreepjes.

Bij gevaar of verstoring drukt de uil de veren tegen het lichaam en steken de oorpluimen omhoog. De lichaamsvorm is dan lang en dun. Dan valt ook de contrastrijke, ronde gezichtssluier op. In rust hangen de veren losjes langs het lichaam. De poten zijn bevederd. Verwarring is mogelijk met de veel grotere oehoe, die ook oorpluimen heeft. Gewicht: ca 210 - 330 gram. Levensduur is 10 - 15 jaar

Gedrag: De ransuil jaagt bij voorkeur in het open veld, langs wegbermen en op plekken met kaalslag in bos. Net als de meeste uilen is ook de ransuil vooral actief als het donker is.

Voorkomen: De ransuil komt voor in heel Europa en bewoont een groot scala aan leefgebieden, variërend van agrarische gebieden tot open bos, bosranden, parken, duinen, heiden, hoogvenen en moerasgebieden. In groot, aaneengesloten bos ontbreekt hij veelal. Ze zijn vaak vele jaren plaatstrouw aan een nestomgeving.

Broedtijd: Broedt in bosachtige omgeving, maar mijdt grote bossen en boomloos gebied. Gebruikt veelal nesten van kraaien en eksters. Incidenteel broedend op de grond. De stand is sterk afgenomen sinds ca. 1985, met de opmars van de havik.

Broedperiode: Legperiode tussen eind maart en half april. Jongen verlaten na minimaal 3 weken het nest en klimmen in naburige boomkruinen. Vliegvlug na 5 weken. Kenmerkend is de piepende bedelroep (als een schommel) van de jongen.

Broedparen: 5000–6000 broedparen (1998-2000) (na >100 paren in 1974).

Aantal eieren: Legsel gemiddeld 4-6 glanzend witte, ronde eieren. In voedselrijke jaren met veel veldmuizen tot 8 eieren. In voedselarme jaren vaak geen broedsel.

Aantal broedsels: 1, soms 2 broedsels per jaar. Eieren bebroed vanaf eerste ei.

Buiten broedtijd: Volwassen vogels blijven nabij de broedplaats maar jongen zwerven soms over honderden kilometers uit. Familiegroepjes tot soms 10-tallen ransuilen komen in de winterperiode bijeen op zogenaamde roestplaatsen. Vaak liggen die in de bebouwde kom. Wijken en plaatsen met veel groen zijn favoriet vanwege de beschikbaarheid van coniferen als veilige roestplek.

Voedsel: De ransuil jaagt op knaagdieren en rustende vogels. Hoofdzakelijk woelmuizen, ware muizen en bosvogels (m.n. mussen en vinken). Zie onder "gedrag".

Winter/doortrek: klein aantal. Trekken vanuit NO-Europa 's winters zuidwaarts.

De Steenuil (*Athene noctua*)

Rode lijst: kwetsbaar.

Engels: Little Owl

Uiterlijk: Klein gedrongen uiltje van 21 - 27 cm lang en spanwijdte van ca 55 cm. De bovenzijde is bruingrijs, dicht witgevekt en - gestreept. De onderzijde is lichtgrijs met donkere brede strepen. De steenuil heeft een streng gezicht en een afgeplatte, brede kop met felgele ogen.

Gedrag: De steenuil leeft solitair.

Hij zit - ook overdag - veel op daken, palen, in een knotwilg of op een weidepaaltje en wipt en buigt bij onraad. De vogel valt niet op doordat hij zo klein is. Van oktober tot februari is zijn roep te horen. Jaagt in de schemer en op de dag.

Voorkomen: Kleinschalig en halfopen cultuurlandschap, weinig gebruikt grasland met heggen, houtwallen en rijen knotbomen, meest in Oost-, Zuid- en Midden-Nederland.

In het westen en noorden van het land is de steenuil tussen 1975 en 2000 op veel locaties verdwenen. De afname houdt verband met vermindering van nestgelegenheid (knotwilgen, schuurtjes) en voedsel (door intensivering en methode van het agrarisch grondgebruik). Na koudere en sneeuwrijke winters zakken de aantallen soms tijdelijk in.

Broedtijd: Holtes in houtwallen, (knot-) bomen, boomgaarden en nissen in schuurtjes. Gebruikt ook nestkasten. De jaarlijkse aantallen variëren als gevolg van fluctuaties in het voedselaanbod - vooral veldmuizen - en sterfte door verkeer, verdrinking, insluiting, e.d.

Broedperiode: is van eind maart tot in juni. Het vrouwtje broedt ca 28 dagen.

Het mannetje zorgt in die periode voor voedsel. Vliegvlug na 38-46 dagen.

Broedparen: varieert afh. van voedsel en winters sterk: 6600-8100 (2009).

Aantal eieren: afhankelijk van het voedselaanbod 3 tot 9 eieren.

Aantal broedsels: slechts 1 broedsel per jaar

Buiten broedtijd: Steenuilen zijn bijzonder plaatstrouw. Zelfs jonge vogels vertonen weinig neigingen om zich meer dan enkele tientallen kilometers te verplaatsen. Steenuilen worden buiten de broedtijd dan ook bijna altijd in de omgeving van de broedplaatsen gezien.

Waarnemingen op grotere afstand van het nest zijn bijzonder schaars.

Voedsel: Het stapelvoedsel is veldmuis en bosmuis. Hij vangt ook wel andere soorten: rosse woelmuis, aardmuis en diverse soorten spitsmuizen.

Soms wordt ook een mol of woelrat gevangen. Eet vaak insecten, larven en rupsen. Het meest begeerd worden de grotere soorten: loopkevers, mestkevers, snuitkevers en vooral meikevers.

Winter/doortrek: geen.

Velduil: (*Asio flammeus*) Rode lijst: ernstig bedreigd
Engels: Short-eared Owl

Uiterlijk: Heeft qua uiterlijk iets weg van de kerkuil. De rug is donkerbruin met talrijke vaalwitte vlekken. Doordat buik en onderzijde vaalwit zijn, maakt de vogel met name in de vlucht een lichte indruk met een donkere vlek bij de vleugelboeg en zwart gestreepte vleugelpunten. De grote kop bevat een opvallende, ronde gezichts-sluier, felgele ogen en twee korte oorpluimpjes. De velduil is ongeveer 38 cm groot en 200 tot 500 gram zwaar. Spanwijdte ca 1 meter. Velduilen kunnen 10 tot 12 jaar oud worden, maar de gemiddelde leeftijd ligt aanzienlijk lager.

Gedrag: Velduilen jagen laag vliegend boven hun territorium zoekend naar een prooi. De velduil is gespecialiseerd in de jacht op kleine knaagdieren en jonge vogels. In de broedtijd, als er veel voedsel gevonden moet worden, zijn velduilen zowel overdag als 's nachts actief. Buiten broedtijd vooral tijdens de schemering.

Voorkomen: De velduil is in Nederland een jaarvogel en schaarse broedvogel. Hij leeft in open terrein met lage vegetatie en dekkingmogelijkheden. Heeft een voorkeur voor vochtige, deels moerassige laagten met verlandingszones. Ook wel broedend op boerenland, zowel grasland als akkerland. Tegenwoordig blijven broedgevallen nagenoeg beperkt tot het Waddengebied. Tijdens gunstige muizenjaren gaan ook op het vasteland (Noord-Nederland) plotseling tientallen paren een broedpoging wagen.

Broedtijd: De velduil is, zoals veel uilen, geslachtsrijp in het eerste levensjaar. Om de drie jaar bereikt de muizenstand een hoogtepunt. Met name in deze jaren broedt de velduil. Het nest waarin het vrouwtje haar eieren legt wordt op de grond gebouwd in een ondiepe kuiltje tussen vegetatie, vaak bij een struik of pol. Het mannetje kan zeer agressief zijn tegen mensen, die het nest benaderen.

Broedperiode: half april tot begin juni. In voedselrijke jaren soms een vervolglegsel in juli-augustus. In voedselarme jaren zelfs geen legsel. Het vrouwtje broedt ca 26 dagen. Na ruim 2 weken kruipen de jongen al uit het nest en verspreiden ze zich in de omgeving ervan. Vliegvlug na ca. 5 weken waarna ze wegtrekken.

Broedparen: 12-20 (2018) (>100 paren in 1974). Broedt voornamelijk in het Waddengebied (eilanden). Bij veel voedselaanbod ook wel op het vasteland.

Aantal eieren: 4 tot 8, soms tot 13 eieren, afhankelijk van het voedselaanbod.

Aantal broedsels: 1, soms 2 broedsels per jaar. Eieren bebroed vanaf eerste ei.

Buiten broedtijd: Velduilen zijn echte zwervers en kunnen zich op enorme afstanden vestigen terwijl omgekeerd Noord-Europese en Russische velduilen in ons land opduiken. Trekbewegingen vinden plaats in het hele najaar tot diep in de winter. In de loop van het voorjaar verdwijnen zulke vogels gaandeweg.

Voedsel: Vooral woelmuizen (veldmuizen, aardmuizen). Bij gebrek hieraan schakelt de velduil over op andere kleine zoogdieren en op kleine vogels.

Winter/doortrek: zeer klein aantal. 100 – 500 (2013 – 2015)

Stichting
Werkgroep Groenbeheer Nootdorp—Leidschendam

Secretariaat: Harm Bosgraaf
Tedingerstraat 82
2266 KG Leidschendam
Tel: 06-4685 1210
E-mail: secretaris@wgnl.nl

Website: <http://www.wgnl.nl>

Plannen werkzaamheden knotgroep:
Wim Visser: Tel: 070-327 9955
E-mail: visser@wgnl.nl

Info over uilen en weidevogels:
Martin v.d. Reep: Tel: 070-387 0080
E-mail: repos@casema.nl

Redactie GroenDoen:
Michel Hoogervorst: Tel: 070-327 9437
E-mail: groendoen.redactie@wgnl.nl

Penningmeester:
Paul Joormann: Tel: 071-514 1727
E-mail: penningmeester@wgnl.nl

IBAN: NL94 INGB 0005 6627 40
t.n.v.
Werkgroep Groenbeheer
Nootdorp Leidschendam